

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BENEDICT, papă XVI

Cuvântul lui Dumnezeu. Scriptură – Tradiție – Magisteriu/
Joseph Ratzinger, Papa Benedict al XVI-lea ; trad.: Lorin Ghiman ; ed.:
Silviu Hodîș. - Târgu-Lăpuș :
Galaxia Gutenberg, 2018
Bibliogr.
ISBN 978-973-141-717-2
I. Lorin Ghiman (trad.)
II. Hodîș, Silviu (ed.)

Titlul original: *Wort Gottes. Schrift – Tradition - Amt*

© Verlag Herder Freiburg im Breisgau 2005
© editori Peter Hünermann și Thomas Söding
© 2018, Galaxia Gutenberg, pentru versiunea în limba română

www.galxiagutenberg.ro

Editura Galaxia Gutenberg
435600 Târgu- Lăpuș, str. Florilor nr. 11
Mobil: 0723-377599, 0733979383
E-mail: contact@galxiagutenberg.ro
PRINTED IN ROMANIA

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multipli-
carea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea
în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau
prin retele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme
cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte
fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezentă o
încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsește penal
și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Benedict al XVI-lea
Joseph Ratzinger

Cuvântul lui Dumnezeu

Scriptură – Tradiție – Magisteriu

Traducere din limba germană de
Lorin Ghiman

Galaxia Gutenberg
2018

Cuprins

Notă privind ediția 7

I. Primat, episcopat și succesiune apostolică 9

- 1. Doctrina creștină despre primat și episcopat 11
- 2. Considerații privind esența *succesio apostolica* în genere 21
- 3. Raportul și diferența dintre *succesio papalis* și *succesio episcopalis* 31

II. Eseu despre conceptul de tradiție 43

SECTIUNEA ÎNTÂI Revelație și transmitere Încercare de analiză a conceptului de tradiție 43

- I. Prezentarea problemei 43
- II. Teze privind relația dintre Revelație și Tradiție 56
 - 1. Tradiție și Scriptură 56
 - 2. Sensurile diferite ale Scripturii în Vechiul și în Noul Testament 59
 - 3. Cristos, Revelația lui Dumnezeu 62
 - 4. Esența tradiției 65
 - 5. Funcția exegizei 73

SECTIUNEA A DOUA Pentru interpretarea decretului tridentin cu privire la tradiție 77

- 1. Concepția pneumatologică a conceptului de tradiție în propunerea fundamentală a Cardinalului Cervini 77
- 2. Legătura dintre tradiție și viața bisericească în diferite formulări ale discuției tridetine 89
- 3. Tradiția și dogma bisericească 97
- 4. Sensul decretului tridentin 99

III. Conflictul interpretărilor Scripturii. Despre	
fundamentele și drumul exegizei astăzi	109
1. Considerații preliminare: Situația și sarcina actuale	109
a) Problema	109
b) Sarcina	119
2. Autocritica metodei istorico-critice în cazul paradigmelor metodologice a lui Martin Dibelius și Rudolf Bultmann	124
a) Elementele principale ale metodei și presupozitiaile ei	124
b) Originea filosofică a metodei	135
3. Elemente fundamentale ale unei noi sinteze.....	139

NOTĂ PRIVIND EDIȚIA

Articolele adunate în acest volum au fost publicate inițial în seria „*Quaestiones disputatae*“, primul în vol. 11 (pp. 37-59), al doilea în vol. 25 (pp. 25-69) și al treilea în vol. 117 (pp. 15-44). Primele două, apărute în timpul Conciliului Vatican II (1961 și 1965), dau seama de activitatea în cadrul acestuia a profesorului Joseph Ratzinger în calitate de consultant teologic al arhiepiscopului de Köln. Al treilea (din 1989) indică perspectiva Cardinalului Ratzinger asupra dezvoltării teologice și exegetice a temelor conciliare, din poziția sa de prefect al Congregației pentru Doctrina Credinței.

Importanța lor pentru înțelegerea gândirii viitorului Papă Benedict al XVI-lea și a influenței pe care o exercită în Biserica Catolică nu poate fi subliniată îndeajuns. Să fie amintit doar că cele trei volume indicate sunt coordonate de autor (primele două împreună cu Karl Rahner), o dovadă în plus a recunoașterii de care se bucura în cele mai înalte medii teologice. De

Respectuos, sunt curajul de a ataca subiecte foarte controverse și de a le trata în spirit ecumenic, pornind de la convingerea profundă a prezenței vii a Cuvântului lui Dumnezeu în Biserică și de la necesitatea acută astăzi, ca în toate timpurile, de a regăsi căile de cunoaștere și de transmitere a adevărului credinței creștine.

Fiind vorba de texte cu caracter academic, articolele sunt însotite de un aparat critic voluminos, aproape o cincime din întregul cărții. Pentru a păstra și a pune în valoare rigoarea analizelor și a argumentelor, ediția românească îl preia în totalitate. Îndreptările apar la nivelul tehnicii de citare, pe care am căutat să o aducem mai aproape de cea obișnuită astăzi. Intervențiile suplimentare (puține la număr) sunt dedicate fie unor explicitări punctuale, fie indicării unor surse ori informații care ar putea ajuta înțelegerii textului sau a trimiterilor. Traducerea pasajelor din latină îi aparține lui Cristian Șoimușan.

L.G.

I. PRIMAT, EPISCOPAT ȘI SUCCESIUNE APOSTOLICĂ

În termenul „romano-catolic”, prin care comunitatea credincioșilor Episcopului Romei se ridică din punct de vedere statistic-religios deasupra celorlalte „catolicisme”, se află un paradox care dă la rându-i expresie unei profunde problematici teologice. „Catolic” înseamnă, la fel precum „ecumenic”, depășirea tuturor granițelor spațiale, pretenția de a cuprinde întreaga lume. Devenind *cognomen* pentru *christianus*, această universalitate a „catolic”-ului trebuia să asigure tocmai această depășire a tuturor bisericilor sectare limitate spațial, și, astfel, în același timp, să creeze unicitatea statistic-religioasă¹. Când, însă, lui *catholicus* i se adaugă determinativul *romanus*, aceasta nu ascunde doar

¹ Pacian din Barcelona, Ep. 1, 4 (*Enchiridion fontium hist. ecd. antiquae*, coll. C. Kirch, 1941, p. 627): „Christianus mihi nomen est, catholicus cognomen.“ [Creștin îmi este numele, catolic prenumele]. Catolicismul apare explicit ca trăsătură concretă a adevărătei biserici la Augustin, cf. F. Hofmann, *Der Kirchenbegriff des hl. Augustinus*, München, 1933; J. Ratzinger, *Volk und Haus Gottes in Augustins Lehre von der Kirche*, München, 1954.

supărarea schismei dintre catolici, care a făcut prima necesară o asemenea determinare; ci seamănă și cu o retractare a primului predicat, dacă acum nelimitarea spațială pare limitată prin fixarea asupra unui loc anume. În polaritatea aparte în care se află, astfel, cele două cuvinte, *romanus* și *catholicus*, este prinsă în toată greutatea sa relația dintre unitate și plenitudine, dintre primat și episcopat. Mai întâi, pornind de la funcția sa statistică-religioasă, indicând fenomenul schismei, formula „romano-catolic” acoperă și rădăcinile acestei schisme, aducând la lumină și acea înțelegere fundamentală a unității și catolicității care a separat și separă spiritele.

Planul conciliar al lui Ioan al XXIII-lea a repus această problematică în centrul reflectiei teologice și, după decenii de fixare asupra lui *romanus* care au urmat Conciliului Vatican I, privește din nou cu mai multă atenție celălalt taler al balanței, *catholicus*, care se află cu primul într-o unitate într-atât de paradoxală, că prin eliminarea unuia celălalt n-ar mai fi el însuși. Teologia este în curs de a rescrie tratatele *De episcopo* și *De conciliis*, după ce a reușit să dea un grad mai mare de claritate tratatului *De primatu*.² Într-o asemenea discuție, la

² Ca încercări în direcția unei noi dezvoltări a tratatului „De episcopo” trebuie menționate: K. Rahner, „Primat und Episkopat”, în *Stimmen der Zeit* 161 (1957/58) pp. 321–336; H. Schauf, „De corpore

I. Primat, episcopat și succesiune apostolică

care caută să aducă o modestă contribuție lucrarea de față despre conceptul de succesiune, ar fi important să fie evitate falsele probleme și să nu se facă din chestiuni neimportante sau, în orice caz, clare, obiectele unei reflecții inutile, ci să aducă în centrul atenției acele întrebări cu adevărat deschise, a căror investigare ar permite un progres mai mult decât verbal în cunoașterea esenței Bisericii, putând aduce și speranța unui ajutor adevărat creștinătății dezbinare.

1. Doctrina creștină despre primat și episcopat

Să ne întrebăm, aşadar, mai întâi: Ce stabilește doctrina Bisericii, adică ce poate și trebuie susținut, ca dat, în discuțiile intra-catolice și în controversele teologice ca atare? Ei bine, ce se stabilește ca doctrină bisericiească mai întâi este că Papei îi revine autoritatea

Christi mystico...”, Freiburg, 1959, pp. 305–310, 298–301 (redarea tezelor lui C. Schrader); K. Hofstetter, „Der römische Primatsanspruch im Lichte der Heilsgeschichte”, în *Una Sancta* 11 (1956), pp. 176–183; O. Karrer, „Das kirchliche Amt in katholischer Sicht”, în *idem*, 14 (1959), pp. 39–48; F. Amiot – J. Colson, „Art. Eveque”, în *Catholicisme* IV pp. 781–820; J. Gewieß – M. Schmaus – K. Mörsdorf, „Art. Bischof”, în *LThK [Lexikon für Theologie und Kirche]* II pp. 491–505 cu numeroase date bibliografice. Cf. și raportul colectiv „Was ist ein Bischof”, în *Herder-Korrespondenz* 12 (1957/58) pp. 188–194.

jurisdictională ordinată nemijlocită, în sensul adevăratării autorității episcopale, asupra întregii Biserici.³ Primatele Papei este descris de Conciliul Vatican I ca *apostolicus primatus*, iar Scaunul Roman ca *sedes apostolica*⁴. Consecința celor spuse pentru domeniul doctrinei este că Papei îi revine, în virtutea funcției, infailibilitatea, astfel încât deciziile sale *ex cathedra* sunt imutabile *ex sese* și nu abia prin puterea confirmării ulterioare a Bisericii⁵. De aici rezultă pentru domeniul lui *communio* ca și pentru ceilalți stâlpi ai existenței Bisericii, că doar cel care trăiește în adevărată *communio* cu trupul Domnului, i.e. în Biserica adevărată, se află unit în comuniune cu Papa⁶. Acestor certitudini despre Papă li se adaugă o serie de certitudini despre esența funcției episcopale. Dacă, pe de-o parte, scaunul pontifical este definit drept *sedes apostolica* iar primatul său ca *apostolicus*, invers, pentru episcopi este valabil că ei „in Apostolorum locum successerunt” [au urmat la conducere

³ D[enzinger] 1827, 1831.

⁴ D 1832, 1836.

⁵ D 1839.

⁶ Cele două „*communio*” și „*doctrină*” sunt puse față în față explicit în D 1827: „...ita ut, custodita cum Romano Pontifice tam communionis quam eiusdem fidei professionis unitate, Ecclesia Christi sit unus grec sub uno summo pastore.” [astfel încât, păstrând cu pontiful roman unitatea de comuniune și mărturisirea aceleiași credințe, Biserica lui Cristos să fie o singură turmă sub un singur păstor].

I. Primat, episcopat și succesiune apostolică

în locul apostolilor]⁷; dacă Papei îi revine putere episcopală ordinată în întreaga Biserică, și, astfel, ar putea apărea impresia că episcopii ar fi doar organe executive ale Papei, se clarifică, pe de altă parte, că ei sunt „așezați de Sfântul Spirit”⁸, că sunt „cu drept divin” – nu cu drept papal, și nu pot fi revocați de Papă, pentru că sunt în aceeași măsură ca și el însuși o parte a structurii date de Dumnezeu Bisericii. De curând, Dom Olivier Rousseau a readus în atenție teologilor un document prea multă vreme uitat, pe care îl privește, cu dreptate, ca fiind un comentariu autentic la Conciliul Vatican I – care poate fi considerat un fel de reluare a doctrinei rămase ca *De episcopo*, o extrem de importantă completare care abia ea dezvăluie sensul întreg al pronunțărilor conciliare. Este vorba de „*Collektiv-Erklärung des Deutschen Episkopates, betreffend die Circular-Depesche des Deutschen Reichskanzlers hinsichtlich der künftigen Papstwahl*“ [Clarificare colectivă a Episcopatului German privind depeșa circulară a Cancelarului Imperial German cu privire la viitoarea alegere a Papei]⁹ din anul 1875, care primea

⁷ D 1828.

⁸ Ibidem.

⁹ CIC [*Codex Iuris Canonici*] can. 329 §1.

Respectând confirmarea fermă și fără rezerve a lui Pius al IX-lea¹⁰. Rousseau rezumă cuprinsul acestui important text în următoarele şapte puncte:

1. „Papa nu poate să reclame pentru sine drepturile episcopale sau să substitue autoritatea episcopală cu a sa;
2. jurisdicția episcopală nu provine din jurisdicția papală;
3. Conciliul Vatican I nu a pus în mâna Papei întreaga autoritate episcopală;
4. el nu a trecut, în principiu, în locul oricărui episcop;
5. conform canoanelor, el nu poate să se așeze în locul episcopului;
6. episcopii n-au devenit instrumente ale Papei;
7. conform canoanelor ei nu sunt slujitorii ai unui suveran străin.”¹¹

¹⁰ O. Rousseau, „La vraie valeur de l'Episcopat dans l'Eglise d'après d'importants documents de 1875”, în *Irenikon* 29 (1956) pp. 121–150; o parte importantă a acestui articol se găsește în traducere germană în *Una Sancta* 12 (1957) pp. 219–228; la pp. 221–224 și textul integral al „Clarificării colective”, care se găsește acum și în Neuner – Roos, Regensburg , 1958, n. 388a. Rousseau arătase cu dreptate că este vorba de un text care ar trebui să-și găsească locul și în Denzinger.

¹¹ Traducerea germană a lui Rousseau după *Una Sancta*, idem, p. 227. Tot acolo se trimită în nota 6 la o luare de poziție asemănătoare a Cardinalului van Roey; la p. 224 nota 4 o clarificare corespunzătoare a episcopilor englezi și a Cardinalului Dechamps. *Texte der zweimaligen päpstlichen Bestätigung* p. 225 sq (cf. și Neuner – Roos, *op. cit.*).

I. Primat, episcopat și succesiune apostolică

Dacă reluăm în această lumină afirmațiile Conciliului Vatican I despre primatul papal, nu se poate contesta că ele apar mult mai profunde și cu mult mai puțin simple decât lasă de înțeles manualele de teologie. Ele sunt străbătute de aceeași dialectică care caracterizează și celelalte afirmații ale acestui conciliu, vorbind adesea simplificat, însă în realitate, totuși, surprinzător de nuanțat. H. U. von Balthasar a subliniat caracterul dialectic al primei părți a prevederilor acestuia indicând faptul că acest conciliu nu a definit deloc existența unei cunoașteri naturale a lui Dumnezeu, că, dimpotrivă, afirmațiile sale în această chestiune sunt străbătute de o dialectică sublimă, în măsura în care acelei *certo cognosci posse* a unei secțiuni i se alătură în alta o stipulare explicită a absenței unei *firma certitudo*, care ar fi accesibilă tuturor oamenilor cu o ușoară străduință și fără amestecul erorii, rezultând astfel următoarea schemă:

Humana ratio per se
[Ratiunea umană în sine]
Certo cognoscere potest

[Poate cunoaște
cu certitudine]

in presenti generis humani conditione
[în prezența condiție a genului uman]
firmam certitudinem revelatio tribuit
omnibus hominibus expedite et nullo ad-
mixto error¹².

[revelația le dă tuturor oamenilor
o certitudine sigură în mod direct și
fără amestecul niciunei greșeli]

¹² D 1785 sq.; cf H. U. v. Balthasar, *Karl Barth*, Köln, 1951 p. 318, în special pp. 314–335.

Acest *certo* apare aşadar în acelaşi timp sub semnul lui *sic* şi *non*; conciliul nu dă o formulă simplă aşa cum caută (cu dreptate) să o facă teologul de fiecare dată, ci este evident de părere că nu poate aduce la expresie întregul conținut decât în unitatea dialectică a lui *Sic* şi *Non*. Aceeași dialectică este vizibilă, însă, și în următoarea secțiune despre recognoscibilitatea revelației prin semn. Aici *certo* este depășit chiar prin *certissime* și problema este încă și mai tare ascuțită prin aceea că purtătorul acestor certitudini nu este abstracta „*humana ratio per se*”, ci *rațiunea concretă* a omului obișnuit, în viață și experiența sa factice. Însă acestui *Sic* întărit i se opune un întărit *Non* când este subliniat, în același timp, că o asemenea cunoaștere este „*supunere liberă*” căruia omul i se poate opune sau susțrage¹³. Conciliul rămâne și aici în slujba întregului realității, care nu se lasă adus la expresie decât în opozitia dialectică a două siruri de afirmații fiecare în sine inadecvate. Regândind acum în lumina „Clarificărilor colective” ale episcopilor aliniatul adesea trecut cu ușurință cu vederea „*De R. Pontificis et episcoporum jurisdictione*” (D 1828), se observă că doctrina despre primat poartă în sine aceeași dialectică care marchează

¹³ D 1790: „... signa sunt certissima et omnium intelligentiae accommodata” [...] semnele sunt cât se poate de sigure și pe măsura înțelegerii tuturor]. Pentru *resistere posse* D 1791.

I. Primat, episcopat și succesiune apostolică

conceptele conciliare de revelație și credință. Si aici se află în cele din urmă în opozitie două siruri de afirmații care nu pot fi pur și simplu suprapuse și care doar în această manieră îngăduie exprimarea mai potrivită a unei realități care nu este uniliniară. Biserica nu apare – pentru a vorbi cu Heribert Schauf – ca un cerc cu un singur centru, ci ca o elipsă cu două focare – primat și episcopat¹⁴; sau, exprimat în termenii istoriei dogmatice: în înfruntarea multiseculară a conciliarismului episcopal pe de o parte și a papalismului pe de alta, Vatican I nu este absolut deloc o victorie a celui din urmă, aşa cum poate să li se pară mulțor observatori superficiali. Pentru papalismul clasic al Evului Mediu este valabilă „culminarea ierarhică a prezbiteratului în episcopat, i.e. supremăția jurisdicțională a episcopului” ca „măsură regulatoare a Bisericii”; el se bazează pe faptul că „Papa nu este capabil pur factic să păstorească toți credincioșii”; Papa poate, corespunzător, „să îngrădească și să limiteze, respectiv să revoce ori când autoritatea jurisdicțională a episcopului”¹⁵.

¹⁴ Op. cit. (vezi nota 2) p. 307.

¹⁵ Aceasta este poziția unuia dintre cei dintâi papaliști, Herveus Natalis; citatele din: L. Hödl, *De iurisdictione. Ein unveröffentlichter Traktat des Herveus Natalis O.P. († 1323) über die Kirchengewalt*, München, 1959 (Mitteilungen des Grabmann-Instituts, editate de M. Schmaus, Heft 2). – Cu privire la începuturile papalismului, J. Ratzinger, „Der Einfluss des Bettelordensstreites auf die Entwicklung der Lehre vom

Conciliul Vatican I este o condamnare a papalismului la fel cum este o condamnare a episcopalismului. Căracterizează, în esență, *ambele* doctrine ca fiind false și, în lumina ultimelor reflecții teologice și politice, pune în locul soluțiilor uniliniare dialectica realității date de la Cristos, care își confirmă supunerea față de adevăr tocmai în respingerea unei formule unitare care mulțumește înțelegerea. Faptul că după Vatican I nu doar episcopalismul, ci și papalismul trebuie să fie considerate doctrine condamnabile este un fapt care trebuie să fie imprimat mult mai mult în conștiința creștinății decât s-a petrecut până acum. Nu ia partea nici uneia și nici alteia din cele două puternice curente în confruntarea lor istorică, ci creează o nouă poziție care formulează dincolo de toată puterea de înțelegere umană caracterul aparte al Bisericii, care nu este la bunul plac al omului, ci vine, în ultimă instanță, din Cuvântul lui Dumnezeu.

Întrebarea despre ce stabilește doctrina ne-a adus de la sine în mijlocul problematicii privind tocmai ceea ce e stabil, și a făcut evidente și limitele acesteia. Episcopatul și primatul sunt, conform credinței catolice,

„päpstlichen Universalprimat” în *Theologie in Geschichte und Gegenwart* (Schmaus-Festschrift), editat de J. Auer – H. Volk, München, 1957, pp. 697–724; mai multe despre istoria problemei F. Cayré, *Patrologie et histoire de la théologie II*, Paris, 1955, pp. 620 sqq., 681–696.

I. Primat, episcopat și succesiune apostolică

prerechizite ale Bisericii; deci pentru teologul catolic nu poate fi vorba de a o opune pe una celeilalte, ci el poate doar să caute să înțeleagă mai profund relația lor vie, și să slujească astfel, cu gândirea sa, împlinirii să-vârșindu-se prin oameni, care este forma umană mereu frântă a datului și oferitului divin. K. Rahner a căutat să descrie această relație mai îndeaproape prin conceptul de *communio*¹⁶. Aceasta este și rămâne fără îndoială încercarea centrală, întrucât Biserica este conform celei mai intime ființe a sa *communio*, comunitate cu și în trupul Domnului¹⁷. Considerarea faptului că Biserica Cuvântului devenit om este totuși și Biserică a Cuvântului și nu doar a sacramentului conduce la un aspect complementar: sacramental și Cuvânt sunt

¹⁶ H. Schauf idem se exprimă critic în această privință; propria sa propunere de rezolvare pornește de la ideea biblică a multitidinii mărturisitorilor, deci se sprinjă mai mult pe o teologie a Cuvântului și se află astfel în linia celor pe care încercăm să le spunem aici. Însă aş dori să mențin, împotrica lui Schauf, că pe lângă această direcție (ba chiar înainte) dezvoltarea chestiunii din conceptul de *communio* este posibilă și îndreptățită; este vorba de două aspecte corespunzând structurii duble a Bisericii ca sacrament și Cuvânt care nu se exclud, ci se completează.

¹⁷ M.-J. Le Guillou, O.P., „Eglise et communion. Essai d'ecclésiologie comparée”, în *Istina* 6 (1959) pp. 33–82 cu bogate trimiteri bibliografice. În perspectivă istorică: W. Eiert, *Abendmahl und Kirchengemeinschaft in der alten Kirche hauptsächlich des Ostens*, Berlin, 1954; J. Ratzinger, *Volk und Haus Gottes in Augustins Lehre von der Kirche*, München, 1954.